

ISSN 2312–1165

Державний вищий навчальний заклад
“Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”
Факультет історії, політології і міжнародних відносин

ГАЛИЧИНА

НАУКОВИЙ І КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ
ЧАСОПИС

28'2016

Івано-Франківськ

УДК 94 (477): 355.311

ББК 63.3 (4 Укр) 624

Д15

Рекомендовано до друку вченого радою ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”
(протокол № 1 від 01 грудня 2016 р.)

Головний редактор: Микола Кугутяк

Відповідальний секретар: Олег Єгрешій

Редакційна рада: Микола Кугутяк, Сергій Адамович, Мирослав Волощук, Олег Жерноклесев, Володимир Комар, Василь Марчук, Ігор Райківський, Борис Савчук, Петро Сіреджук, Петро Федорчак, Ігор Цепенда

Редакційна колегія: Микола Кугутяк, Ігор Райківський, Олег Єгрешій, Андрій Королько, Олександр Марущенко, Галина Стефанюк

Адреса редакційної колегії: 76000, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57

Видання друкується у авторській редакції

Часопис “Галичина” затверджений фаховим виданням ВАК України з таких галузей наук: історія

Реєстраційне свідоцтво КВ № 15260–3832 ПР від 05. 06. 2009 р.

СТОРІНКИ ЖУРНАЛУ ВІДКРИТІ ДЛЯ ДИСКУСІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ, А ТОМУ ЇХ ЗМІСТ НЕ ОБОВ'ЯЗКОВО ВІДОБРАЖАЄ ПОГЛЯДИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ

*При передруці матеріалів посилання на дане видання обов’язкове
Відповідальність за достовірність фактів, цитат, імен та інших даних несуть автори публікацій*

На обкладинці – роботи художника Олега Чуйка «Гошівська святиня» (2007 р.), «Свяценне Світло Гошово» (2009 р.) (На звороті)

ГАЛИЧИНА. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. 2016. Ч. 28. 277 с.

GALICIA. Scientific, Cultural and Educative, Local Lore Periodical. 2016. № 28. 277 p.

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2016

© Факультет історії, політології і міжнародних відносин, 2016

MEDIUM AEVUM

УДК 929.5+929.7(438)(=011)“1”

Мирослав ВОЛОЩУК

КНЯГІНЯ ГРИФІНА РОСТИСЛАВІВНА, ЇЇ ПОЛЬСЬКИЙ ШЛЮБ ТА ІМОВІРНЕ РУСЬКЕ ОТОЧЕННЯ ДВОРУ*

Стаття присвячена малодослідженні в історичній науці проблемі реконструкції імовірного руського оточення виданих заміж за західноєвропейських володарів руських князів з династії Рюриковичів. На прикладі доньки колишнього галицького князя Ростислава Михайловича – Грифіни (Агрипіни), доволі добре занотованої різноплановими джерелами польського і чеського походження, автор спробував встановити імовірно руського походження осіб перед її оточення після одруження із серадзьким князем Лешеком Чорним. Складність завдання полягає не тільки у її виданні заміж не з Русі, а, мабуть, з підпорядкованої батькові нареченої угорської Мачви чи котрогось зі столичних угорських центрів (Естергом, Секешфехервар), але й також у відсутності у представників курії княгині характерних предикатів (*Ruthenus, Orros/us* та ін.), за якими можна було б спробувати встановити їхню земельну (етнічну чи релігійну) належність.

Ключові слова: Грифіна Ростиславівна, Лешек Чорний, Русь, польські землі, Пясти, Рюриковичі, Бела IV, Кунегунда Ростиславівна, Пшемисл Оттокар II, Чехія.

Від моменту християнізації династії Рюриковичів, а разом з тим – навернення до нової віри усіх інших поступово підкорених східнослов'янських і не тільки земель та *gentes* між Карпатами на заході та Волгою на сході, а також від Новгороду на півночі та причорноморського узбережжя на півдні, розширювалася й географія укладення матримоніальних зв'язків із сусіднimi суверенами. Десятки княжих упродовж Х–XIV ст. виїхало лише до країн Західної Європи. Про життя деяких з них залишилося немало писемних свідчень, портретних зображень та реальних артефактів, які, крізь призму матеріальної культури, відтворювали окремі сторінки біографії цих жінок.

До середини XIV ст. найбільше знаємо про долю й оточення трьох осіб: доньки великого київського князя Ярослава Володимировича – Анни, королеви Франції (*Anna, Agnesa*, 1051–1060)¹, дружини Генріха I (*Henri*, 1008–1060) та після його смерті – графа Рауля де Крепі (*Raoul de Crépy*, † 1074); доньки колишнього новгородського князя Ярослава Володимировича (бл. 1155–1165 – кінець 1205–1209) – Гримислави (*Grimislaia*)², краківсько-сандомирської княгині (1208/1209–1211 – до 1227), вдови польського володаря Лешека Білого (*Lestko Albus*, 1184/1185–1227); і, врешті, доньки колишнього галицького князя Ростислава Михайловича (бл. 1223 – після 1264), а від 1247 р. господаря розташованої на півдні угорських володінь династії Арпадів Мачви – Кунегунди (*Cunegundis*)³, королеви Чехії (1261–1278), дружини короля Пшемисла II Оттокара (*Primislaus*, 1231–1278).

Найчастіше, як свідчать генеалогічні студії, руські князі впродовж XI–XIV ст. родичалися із Пястами. Відтак, немає нічого дивного, що однією із княгинь, про яку відомо після її заміжжя найбільше – дружина, а згодом вдова польського володаря Лешека Білого Гримислава. А, в цілому, русько-польські шлюби XI–XIV ст., пов’язані із виїздом княжих з династії Рюриковичів до земель Пястів, відповідно до цілого ряду ґрунтовних досліджень, мають наступний вигляд⁴.

1. Конкубінат Предслави з Болеславом Хоробрим (1018–?).
2. Казимир Відновитель та Добронега-Марія Володимирівна або Ярославівна (бл. 1041–1058)**.

* Збір матеріалів та підготовку статті уможливила стипендіальна підтримка програми *Erasmus Mundus* (*Ianus II*) під час перебування в Лодзькому університеті (Польща, 2015–2016).

** В дужках вказано період перебування осіб у шлюбі. У даному випадку не завжди деталізуємо місце князювання перелічених польських і руських володарів з огляду на постійну змінність.

3. Болеслав II Сміливий та Вишеслава Святославівна (? 1067–? 1089).
4. Мешко II Щедрий та *Ruthena puella*, може Євдокія Ізяславівна (1088–1089).
5. Болеслав III Кривоустий та Збислава Святополківна (1102/1103 – до 1114).
6. Болеслав IV Кучерявий і Верхуслава Всеволодівна (1136–1150/1167).
7. сілезький князь Болеслав Високий та Звенислава Всеволодівна (1142 – до 1163).
8. Мешко III Старий і Євдокія Ізяславівна може Юріївна (1151–1154/1158–1159 – після 1198).
9. Одо, син Мешка III Старого та N донька Ярослава Володимировича або Володимира Ярославовича (до 1184/1187–?).
10. мазовецький князь Конрад і Агафія Святославівна (1207–1208/1209–1247).
11. Лешек Білий та N донька Інгваря Ярославовича (1207–1208).
12. Лешек Білий та Гримислава Ярославівна (1208/1209–1211 – до 1227).
13. Болеслав Конрадович та Анастасія Олексandrівна (до 1245–1248).
14. Земовит Конрадович та Переяслава, може Данилівна (1251/1255–1262).
15. Лешек Чорний та Грифіна Ростиславівна (1265–1271/1274).
16. битомський князь Казимир і Гелена Львівна (до 1278–1312).
17. Земовит Казимирович та Анастасія Львівна (1296/1300–1312).
18. Тройден і Марія Юріївна (до 1309–1341).

З-посеред перелічених шлюбів попри, найбільшу кількість писемних та матеріальних джерел, які засвідчили життя дворі вдови Лешека Білого Гримислави, певне уявлення можна також скласти про оточення ще однієї непересічної постаті польсько-руської середньовічної історії Грифіни (Агрипини) Ростиславівни (*Griffa, Griffina*, біля 1249 – між 1305/7–1309).

З огляду на не настільки добре досліджену генеалогію Ольговичів (як, наприклад, волинських Мстиславовичів чи навіть галицьких Ростиславовичів), до роду яких належав Ростислав Михайлович (біля 1219 – після 1264) та його діти, біографія Грифіни, як і її батька, братів і сестер, потребує глибшого та комплекснішого вивчення. Одним із перших її належність до Пястів через одруження із сіерадзьким правителем Лешеком Чорним (*Lestko Niger*, 1241–1288) наприкінці ХІХ ст. дослідив польський історик Освальд Бальзер⁵. Окремі біографічні відомості про саму княгиню на її шлюб згодом доповнили Ян Тенговський та Казімеж Яшинський⁶.

Матримоніальний союз, датований Анналами Траски 1265 р.⁷, дозволяє зробити висновок про його укладення після смерті батька нареченої. Тому, частково перефразовуючи й доповнюючи слова Я. Тенговського, одруження Лешека із Грифіною не до кінця виглядало повноцінним на тлі русько-польських міждинастичних відносин XIII ст., адже батько (чи його оточення на чолі із матір'ю – донькою короля Угорщини Бели IV (*Bela*, 1206–1270), принцесою, господаркою Мачви, Анною), хоча й належав до Рюриковичів, видавав свою дитину заміж поза межами вотчинних земель⁸. Відтак, на перший погляд, шукати серед оточення княжни когось із попереднього місяця проживання сім'ї у Києві, Чернігові, Перешилі, Галичі чи Луцьку (духівників і вельмож, які могли супроводжувати родину під час систематичних переїздів упродовж 1235–1247 рр., доки та не осіла на півдні угорських земель) виглядало б відвертою авантюрою.

Однак одружений близько 1242 р. із донькою Бели IV Анною і оселений після 1247 р. у Мачві (тепер – не локалізована місцевість Воєводини, Сербія) князь Ростислав не вперше брав участь у подібних делікатних справах. За результатами Віденської угоди 1260 р. щодо поділу спадщини династії австрійських герцогів Бабенбергів, Арпади у якості гаранту дотримання договору ініціювали шлюб чеського короля Пшемисла II Оттокара (*Primislaus*, 1231–1278) зі старшою Ростиславівною – Кунегундою (*Cunegundis*, † 1285).

Королева Кунегунда одна із найбільш опривілейованих увагою хроністів⁹ та авторів актового матеріалу жінок королівства XIII–XIV ст.¹⁰. Освіченість та активне листування першої дами Чехії підтверджена величезним за обсягом матеріалом, серед адресатів якого – супруг, німецькі володарі та їхні дружини тощо¹¹. Етнічність оточення цієї жінки упродовж двох найяскравіших періодів її діяльності 1261–1278 і 1278–1285 рр. продовжує залишалися невстановленою, хоча про особистого духівника, послів королеви та інших придворних

джерела повідомляли неодноразово¹². “За замовчування” чеська історична наука певне вважає цих людей представниками місцевої знаті. На загал до загибелі чоловіка у битві на Моравському полі 26 серпня 1278 р. кількість куріалів, за нашими підрахунками, становила щонайменше 20 занотованих документами осіб.

Зокрема у конфірмаційній грамоті Кунегунди Вишеградській церкві (тепер – місто Прага, Чеська Республіка) щодо земель села *Budech* (тепер – мабуть, топонім у околицях міста Прага, Чеська Республіка), виданому 15 червня 1262 р. свідками записані кілька осіб, походження яких особливо цікаве. Крім матері (*venerabilis mater nostra Anna de Galatia, de Machow et de Bosna*) іншими близькими вінценосній особі записані скарбник Андрій (*Andreas summus camerarius*) підчаший Домаслав (*Domazlaus pincerna*), придворний маршал Судислав (*Sdizlaus marsalcus*) та інші, деякі з яких не названі за іменами¹³. При королеві за потреби перебував сповідник-домініканець Захарія¹⁴ і брат того ж ордена на ім'я Протива*.

Не дивлячись на слов'янський іменослов однозначно заличити усіх близьких королеві Кунегунді до умовного “руського світу” некоректно, адже їхнє угорське або й чеське походження також цілком можливе, і навіть доволі природне, враховуючи обставини укладення цього шлюбу. Але й руського супроводу доньки Ростислава Михайловича у Прагу під час одруження 1261 р. відкидати не варто, бо князя до угорських земель, починаючи з 1242 р., точно супроводжувала невстановленої кількості свита колишніх чернігівських і галицьких бояр, зокрема й духівники¹⁵. Вистачало вихідців з Русі й серед мендикантів – францисканців та домініканців, які подекуди користувалися повагою і увагою Рюриковичів не тільки у власних землях, а й поза ними¹⁶.

Наведений приклад неоднозначності походження найближчого оточення королеви Кунегунди дозволяє припустити схожість у випадку зі шлюбом її молодшої сестри та Лешека Чорного.

Придворне життя Грифіни в подружжі 1265–1271/1274 рр., до смерті колишнього чоловіка 1288 р. та після неї – *terminus ante quem* 1305/7–1309 р., коли княгиня померла, відоме добре за польськими наративами¹⁷, агіографіями¹⁸ та актами¹⁹, зокрема виданими й нею ж²⁰. Узагальнення й доповнення життєпису жінки певною мірою довершив польський автор XV ст. Ян Длугош²¹. Народження жінки історики зазвичай датують найраніше 1246 р.²², тобто, імовірно в часі проживання батьків на кордоні з Галицькою землею у східних комітатах Угорщини. Втім, видання заміж Грифіни відбувалося вже після смерті батька, й, як відтворюють джерела, протікало не вельми успішно. Один із найдраматичніших, з одного боку, а з іншого – найанекdotичніших випадків, який врешті решт призвів до розлучення, нездатність чоловіка зачати дитину. Розлого цей сюжет відображеній Я. Длугошем²³.

У вище означені періоди перебування доньки Ростислава Михайловича в польських землях 1265–1271/1274 і 1271/1274–1288 рр., відповідно, нам не відомі випадки безпосереднього ведення княгинею офіційного діловодства. Один із перших, уцілілих актів Грифіни датується 31 січня 1293 р.²⁴. За ним, а також іншими її дипломами 1293–1299 рр. легко відтворити оточення на той час уже вдови Лешека Чорного, про етнічність якого говорити дійсно вельми важко, навіть вдаючись до глибшого аналізу імен, предикатів, прізвиськ та урядів. Задля хocha б гіпотетичної класифікації таких, наблизених до курії краківської княгині осіб, їхніх урядів й посад, ми поділили наступним чином:

- а) з, радше, польськими іменами (або польського походження), руських варіантів яких не зустрічаємо в літописанні;
- б) із теоретичною (*sic!*) можливістю латинізації або подвійного вживання в землях як Пястів так і Рюриковичів;

* Ім'я Протива (*Protiba*), зокрема, серед знатних вельмож зустрічається в оточенні чеського і моравського князя Беджиха (*Fridericus*, 1172–1173, 1178–1189) нобілів Руса і Держислава упродовж 80–90-х рр. XII ст., а також відоме в історії роду *Russoni de Luticz* XIV ст. Не факт, що іменослов із кореневою основою на *Rus*– має стовідсоткове відношення до нашої проблеми, втім, не врахувати окреслених випадків також було б невірно. (див.: Волошук М. М. “Русь” в чеських землях (Богемія, Моравія, Сілезія) XI–XIV вв.: избранные проблемы / М. Волошук // *Rossica antiqua*. – СПб., 2014. – № 2. – С. 24).

- c) радше непольські;
d) такі, що важко піддаються окресленню.

Таблиця № 1

№ п/п	Оточенння княгині Грифіни (1293–1299). Імена				
	Рік, джерело	Радше типово польські	Вірогідність подвійного ужитку та латинізації	Радше непольські	Чітко невстановленого ужитку
1	2	2	3	4	5
1.	31.01.1293 KDM, T.2 21.12.1293 KDM, T.2 1.03.1296 KDM, T.2	Matia , dominus, capellanus et procurator			
2.	31.01.1293 KDM, T.2 2.11.1293 KDM, T.2 21.12.1293 KDM, T.2 1.03.1296 KDM, T.2 September 1299 KDM, T.1		Nicolaus dictus Iasczorka/Iascorka (латинізоване – Микола або Микула Ящірка), comes, iudex curie	?	
3.	31.01.1293 KDM, T.2 2.11.1293 KDM, T.2 1.03.1296 KDM, T.2		Philippus (латинізоване – Філіп , хоча ім'я не так часто зустрічається в літописанні), comes, minister		
4.	31.01.1293 KDM, T.2 2.11.1293 KDM, T.2 21.12.1293 KDM, T.2 1.03.1296 KDM, T.2 September 1299 KDM, T.1		Paulus filius Threbe (латинізоване – Павло), comes, minister		
5.	31.01.1293 KDM, T.2 21.12.1293 KDM, T.2 1.03.1296 KDM, T.2				Selcho , minister
6.	31.01.1293 KDM, T.2 September 1299 KDM, T.1	Adam de Zaslonie			

Продовж. табл. 1

1	2	2	3	4	5
7.	31.01.1293 KDM, T.2 2.11.1293 KDM, T.2 21.12.1293 KDM, T.2 1.03.1296 KDM, T.2		Petrus (латинізоване – <i>Петро</i>), notarius		
8.	2.11.1293 KDM, T.2 21.12.1293 KDM, T.2 September 1299 KDM, T.1	Boguphal , capellanus, canonicus Sandomiriensi			
9.	2.11.1293 KDM, T.2 21.12.1293 KDM, T.2 1.03.1296 KDM, T.2 September 1299 KDM, T.1		Nicolaus dictus Panczek (латинізоване – <i>Микола, прозваний Пончик</i>), comes, minister		
10.	2.11.1293 KDM, T.2		Paulus (латинізоване – <i>Павло</i>), minister ²⁵		
11.	September 1299 KDM, T.1		Stephanus (латинізоване – <i>Щепан, Степан</i>), comes, procurator		
12.	September 1299 KDM, T.1	Boguta , minister			
13.	September 1299 KDM, T.1		Iacobus (латинізоване – <i>Яків</i>), plebanus. У даному випадку вірогідність невелика через духовний сан особи, радше католика		

Із перелічених осіб імена деяких синхронізуються з іменами, наприклад, галицького й волинського боярства (Філіп, Щепан, Микула та інші), втім зі стовідсотковою впевненістю засвідчувати їхне непольське походження не можна. В землях Пястів такі ж імена чи прізвиська (*Iasczorka/Iascorka*, наприклад) були часто вживаними.

Узагальнено оточення Грифіни згадується Я. Длугошем. Зокрема, під час похоронів Болеслава Сором'язливого 1279 р. Лешек Чорний і Грифіна брали участь у складі чисельної групи велиможних осіб, серед яких могли бути не лише поляки²⁶. Імовірно саме так опис поховання став відомий авторові так званого Галицько-Волинського літопису: “Того^ж лѣта . престависѧ великий кнѧзъ Krakovъский Bolеславъ . добрыи тихии . кроткии смиреныи . незлобивыи . поживъ же лѣта много . и тако . во старости добрѣ шиде ко Г^оу . тѣло же его спрятавше . положиша е во цркви ст҃го Франыцишка . в городѣ Krakовѣ .”²⁷ У 1285 р. під час заколоту проти краківського князя і його дружини ті були змушені переховуватися у міській фортеці з незначним оточенням, походження якого невідоме²⁸. Імовірно саме ці люди

супроводжували подружжя до Угорщини під час татарського нападу на польські землі 1288 р.²⁹. Про відправлення якихось послів до чеського короля, племінника Грифіни – Вацлава II (*Venceslaus* † 1305) із проханням обійти престол у Krakovi, Я. Длугош згадав також під 1291 р.³⁰. Відзначає чисельне оточення княгині й дослідник канцелярії Лешека Чорного Зигмунд Мазур, який, втім, не конкретизував етнічну належність цієї знаті³¹. Точно відомо, що серед наближених до жінки вельмож певний час перебував ймовірно рідний брат Грифіни – Прокоп, єпископ Krakova упродовж 1293–1295 рр.*.

Вдову польського володаря Вацлав II після невдалої спроби заволодіти польськими землями відвіз до Праги, де та й померла після 1303 р.³².

Отже, із уцілілих досі джерельних свідчень про шлюб та оточення доньки руського князя та господаря Мачви Ростислава Михайловича Грифіни можемо скласти доволі умовну “мозаїку” придворного життя у шлюбі з Лещеком Чорним, в якій чимало сегментів досі з об’єктивних причин залишаються невідомими. Етнічність тринадцятьох відомих з оточення княгині осіб – одне із таких проблемних питань. Відсутність належної кількості характерних окреслень, за якими можна було б реконструювати походження хоча б частини з них – типова для даного періоду історіописання польських земель. Етноніми типу *Ruthenus* стають власнівими для джерел наративного жанру та офіційного діловодства (роботи канцелярій), радше у другій половині XIV–XV ст. Лише вкрай обережно (*sic!*) можна припустити, що носії імен *Nicolaus* (Микола або Микула), *Philippus* (Філіп), *Stephanus* (Степан, Щепан) могли б потрапити до оточення краківської княгині з числа руської знаті її батька.

¹ Див. найважливіші студії, присвячені доньці Ярослава Володимировича: Labanoff A. de Rostoff. *Recueil de pièces historiques sur la reine Anne ou Agnés épouse de Henri Ier, roi de France, et fille de Jaroslav Ier, grand-duc de Russie / de Rostoff A. Labanoff.* – Paris : Typographie de Firmin-Didot, 1825. – 60 p.; Caix de Saint-Aymour A. Anne de Russie, reine de France et comtesse de Valois au XIe siècle / A. Caix de Saint-Aymour. – Paris : Honoré Champion Libraire, 1896. – deuxième édition. – 117 p.; Bautier R.–H. Anne de Kiev, Reine de France et la politique royale au XIe siècle. Étude critique de la documentation / R.–H. Bautier // Revue des études slaves. – Paris, 1985. – T. LVII. – F. 4. – P. 539–564; Мусин А. Анна Киевская: между историей и историографией / А. Мусин // Княжа доба: історія і культура. – Львів, 2014. – Вип. 8. – С. 145–172; див. також науково-популярний нарис про Анну Ярославну: Dolorme Ph. Anne de Kiev. Épouse d'Henri Ier mère de Philippe Ier / Ph. Dolorme. – Histoire des Reines de France. – Paris : Pygmalion, 2015. – 272 p.

² Zabłocki W. Grzymysława Ingwarówna, księżna krakowsko-sandomierska / W. Zabłocki. – Kraków : Universitas, 2012. – 181 s.

³ Novák J. B. Kritika listáře královny Kunhuty / J. B. Novák // Sborník prací historických. K šedesátým narozeninám dvor. rady prof. dra Jaroslava Golla / [red. J. Bidlo, G. Friedrich, K. Krofta]. – v Praze : Nákladem hist. klubu, 1906. – S. 124–152; Mendl B. Listy královny Kunhuty králi Přemyslovi / B. Mendl. – Praha : Emporium, 1921. – 69 s.; Mendl B. Listy královny Kunhuty králi Přemyslovi / B. Mendl. – Praha : Akropolis, 1997. – 55 s., Libor J. In ordine Cruciferorum Christo militavit. K osudům Ješka, syna Záviše z Falkenštejna a královny Kunhuty / J. Libor // Český časopis historický. – 2000. – R. 98. – Č. 3. – S. 453–475. в тому числі – науково-популярний огляд життя королеви Чехії: Лужницький Г. Любов і політика княжни руської і королеви чеської. Сторінка із чесько-українських взаємин XIII ст. / Г. Лужницький // Хроніка 2000. Український культурологічний альманах. – К., 2000. – Вип. 35–36. – С. 90–93.

⁴ Balzer O. Genealogia Piastów / O. Balzer. – Kraków : Avalon, 2005. – S. 161–162, 164, 220, 283, 295, 478, 581–583, 602–606, 759–760; Jasiński K. Księżna dobrzyńska Anastazja i jej regencja / K. Jasiński // Ojczyzna bliższa i dalsza. Studia historyczne ofiarowane Feliksowi Kirykowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin / [red. J. Chrobaczyńskiego, A. Jureczki i M. Śliwy]. – Kraków : Secesja, 1993. – S. 425–433; Tęgowski J. Kontakty rodzinne dynastów polskich i ruskich w średniowieczu / J. Tęgowski // Między sobą.

* Під час міжнародної конференції “Польща, Русь і Угорщина X–XIV ст. в міжнародних відносинах”, що 16–17 червня 2014 р. проходила в Інституті історії Польської академії наук у Варшаві автор цих рядків запропонував версію походження краківського владики Прокора з родини колишнього галицького князя Ростислава Михайловича – батька дружини польського князя Лешека Чорного Грифіни. Відтак Прокоп був її рідним братом. Стаття під назвою “Єпископ Krakova *Procopius de Russia* (1293–1295 pp.): етнічність та генеалогічна належність” має підсумувати результати нашого виступу на цій конференції.

- Szkice historyczne polsko-ukraińskie / [red. T. Chynczewskiej-Hennel i N. Jakowenko]. – Lublin : Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2000. – S. 7–36; Jasiński K. Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich / K. Jasiński // Biblioteka Genealogiczna / [red. M. Górnego, Poznań]. – Wrocław : Wyd-wo Historyczne, 2001. – T. 3. – S. 29, 36–37, 67–70, 99–104, 130–132; Назаренко А. Древняя Русь на международных путях: Междисциплинарные очерки культурных, торговых, политических связей IX–XII вв. / А. Назаренко. – М. : Языки русской культуры, 2001. – С. 547–548, 563, 565, 581; Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich / D. Dąbrowski. – Poznań ; Wrocław : Wyd-wo Historyczne, 2002. – S. 217–226, 232–240, 243; Jasiński K. Rodowód pierwszych Piastów / K. Jasiński. – Poznań : Wyd-wo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół nauk, 2004. – S. 139, 181, 189, 229, 233, 241–242; Войтович Л. В. Княжа доба на Руси: портрети еліти / Л. Войтович. – Біла Церква : Видавець Олександр Пшонківський, 2006. – С. 272–273, 350, 357–358, 411, 469, 501, 506–507, 523; Dąbrowski D. Dwa ruskie małżeństwa Leszka Białego. Karta z dziejów Rusi halicko-wołyńskiej i stosunków polsko-ruskich w początkach XIII wieku / D. Dąbrowski. // Roczniki historyczne. – 2006. – R. 72. – S. 78, 85, 91; Jasiński K. Rodowód Piastów śląskich. Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdnicki, ziębiccy, głodowscy, żagańscy, oleśniccy, opolscy, cieszyńscy i oświećcimscy / K. Jasiński. – Kraków : Avalon, 2007. – S. 63; Dąbrowski D. Genealogia Mścisławowiczów. Pierwsze pokolenie (do połowy XIV wieku) / D. Dąbrowski. – Kraków : Avalon, 2008. – S. 202, 207, 319–320, 380, 389–399, 588, 621, 656–669, 780; Pac G. Kobiety w dynastii Piastów. Rola społeczna Piastowskich żon i córek do połowy XII wieku – studium porównawcze / G. Pac. – Toruń : Wyd-wo naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2013. – S. 185–186; Домбровский Д. Генеалогия Мстиславичей. Первое поколение (до начала XIV в.). Издание исправленное и дополненное / Д. Домбровский. – СПб. : ДМИТРИЙ БУЛАНИН, 2015. – С. 344–348, 379–384, 412–422, 642–648, 681–695, 715–725, 729–731, 742.
- ⁵ Balzer. O. Op. cit. – S. 581–583.
- ⁶ Tęgowski J. Kontakty rodzinne. – S. 28–29; Jasiński K. Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich. – S. 99–104.
- ⁷ “Князь Лешек за дружину взяв соби Грифіну”, “Dux Lestko duxit Grifinam uxorem suam”, Rocznik Traski // Monumenta Poloniae historica (далі – MPH) : in 6 t. / [ed. A. Bielowski]. – Lwów : Nakładem własnym, 1872. – T. 2. – S. 839.
- ⁸ Tęgowski J. Kontakty rodzinne. – S. 28.
- ⁹ Veršované letopisy // Fontes rerum Bohemicarum (далі – FRB) / [ed. J. Emler]. – v Praze, 1882. – T. 3. – S. 233; Die Pehemische Cronica dewcz // FRB / [ed. J. Emler]. – v Praze, 1882. – T. 3. – S. 288; Letopisové Jindřicha Heimburského // FRB / [ed. J. Emler]. – v Praze, 1882. – T. 3. – S. 320; Neplacha, opata Opatovského, krátká kronika Římská a Česká // FRB / [ed. J. Emler]. – v Praze, 1882. – T. 3. – S. 474–475, 477; Kronika Jana z Marignoly // FRB / [ed. J. Emler]. – v Praze, 1882. – T. 3. – S. 571; Petra Žitaského kronika zbraslavská // FRB / [ed. J. Emler]. – v Praze, 1884. – T. 4. – S. 4, 12, 22–26; Kronika Beneše z Weitmile // FRB / [ed. J. Emler]. – v Praze, 1884. – T. 4. – S. 459–460.
- ¹⁰ Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae : In 6 p. / [opera J. Emler]. – Pragae, 1882. – Pars 2 (1253–1310). – S. 129, 137, 201, 207, 226–227, 290–291, 305, 441, 486, 496, 520–521, 526, 529, 549, 577, 587, 593, 740, 873, 978–979, 1019, 1060, 1184.
- ¹¹ Ibidem. – S. 146–147, 199, 227, 248–249, 290–291, 491–492, 495, 500, 516–518, 520, 528, 545, 579, 978, 1069, 1075, 1176–1177, 1228–1229.
- ¹² Ibidem. – S. 147, 248–249, 545.
- ¹³ Ibidem. – S. 147.
- ¹⁴ Ibidem. – S. 249.
- ¹⁵ Див. зокрема деякі випадки, які, втім, вимагають докладнішого вивчення (Волощук М. “Русь” в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції / М. Волощук ; [відп. ред. Л. В. Войтович]. – Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2014. – С. 177, 268–269, 373, 379).
- ¹⁶ Див.: Стасюк А. Миссии францисканцев на Русь и в Золотую Орду в середине – второй половине XIII в. / А. Стасюк // CR / [pod red. V. Nagirnego]. – Kraków, 2013. – Series I. – V. 3. (Rus' during the epoch of Mongol invasions (1223–1480). Publication after 3rd International Conference, Warsaw, 15–17th November 2012). – S. 114–115; Его же. Доминиканцы и францисканцы на страницах Галицко-Волынской летописи / А. Стасюк // CR / [pod red. V. Nagirnego]. – Kraków, 2014. – Series I. – V. 4. (Rurikids in dynastic relations: politics, customs, culture, religion (10th–16th c.). Publication after 4th International Conference, Mogilno, 14–16th November, 2013). – S. 194–196.
- ¹⁷ Rocznik Traski. – S. 839, 841, 843, 846, 851; Rocznik franciszkański krakowski // MPH : in 6 t. – Lwów : W Komisie księgarni Gubrynowicza i Schmidta, 1878. – T. 3. – S. 51; Rocznik malopolski // MPH : in 6 t. – Lwów : W Komisie księgarni Gubrynowicza i Schmidta, 1878. – T. 3. – S. 171, 173–175, 185.

- ¹⁸ Vita sanctae Hedwigis ducissae Silesiae (Vita maior, vita minor, genealogia) / [wydał Dr. A. Semkowicz] // MPH. – Lwów : Nakładem Akademii Umiejętności w Krakowie, 1888. – T. 4. – S. 650; Vita et miracula sanctae Kyngae ducissae Cracoviensis / [wydał Dr. W. Kętrzyński] // MPH. – Lwów : Nakładem Akademii Umiejętności w Krakowie, 1888. – T. 4. – S. 728.
- ¹⁹ Kodeks dyplomatyczny Małopolski (dalsi – KDM) / [ed. F. Piekosiński]. – Kraków : Nakładem Akademii umiejemności Krakowskiej, 1876. – T. 1 : 1178–1386. – S. 133; KDM / [ed. F. Piekosiński]. – Kraków : Nakładem Akademii umiejemności Krakowskiej, 1886. – T. 2. – S. 187, 207.
- ²⁰ KDM. – T. 1. – S. 159–161; KDM. – T. 2. – S. 189–194, 199–200.
- ²¹ Dlugossii Joannes. Annales seu Cronicae incliti regni Poloniae : in 10 libres / Joannes Dlugossii ; [komit. red. Z. Kozłowska-Budkowa i in.]. – Warszawa : PWN, 1975. – Lib. 7–8. – S. 146, 175, 189, 206, 235, 247, 254–255, 262–263.
- ²² Jasiński K. Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich. – S. 100.
- ²³ Dlugossii Joannes. Op. cit. – Lib. 7–8. – S. 189.
- ²⁴ KDM. – T. 2. – S. 189–191.
- ²⁵ У даному випадку важко сказати, хто допустився помилки, двічі записавши ім'я урядника Павла в акті від 2 листопада 1293 р.: нотар Микола чи польський дослідник Францішек Пекосянський при упорядкуванні актів 1886 р. Але, імовірно, в оточенні Грифіни було двоє урядників Павлів, патроном одного з яких – *filius Threbe*, відомий.
- ²⁶ Dlugossii Joannes. Op. cit. – Lib. 7–8. – S. 206.
- ²⁷ Ипатьевская летопись // ПСРЛ / [с предисловием Б. М. Клосса]. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – Т. 2. – Изд. 2. – Стб. 880.
- ²⁸ Dlugossii Joannes. Op. cit. – Lib. 7–8. – S. 235.
- ²⁹ Ibidem. – S. 247.
- ³⁰ Ibidem. – S. 263. Див. також: Barciak A. Czechy a ziemie południowej Polski w XIII oraz w początkach XIV wieku. Polityczno-ideologiczne problemy ekspansji czeskiej na ziemie południowej Polski / A. Barciak. – Katowice : Uniwersytet Śląski, 1992. – S. 116–117.
- ³¹ Mazur Z. Studia nad kancelarią księcia Leszka Czarnego / Z. Mazur. – Wrocław : Zakład narodowy imienia Ossolińskich, 1975. – S. 94–95, 172.
- ³² Jasiński K. Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich. – S. 102.

Статья посвящена малоизученной в исторической науке проблеме реконструкции вероятного русского окружения выданных замуж за западноевропейских правителей русских княжон из династии Рюриковичей. На примере дочери бывшего галицкого князя Ростислава Михайловича – Грифины (Агринипы), жизнь которой довольно хорошо описана разноплановыми источниками польского и чешского происхождения, автор попытался установить вероятное русское происхождение лиц в ее окружении после бракосочетания с серадзским князем Лешеком Черным. Сложность задачи не только в браке, заключенном не на территории Руси, а, вероятно, с подчиненной отцу невесты венгерской Мачвы либо же одного из столичных венгерских центров (Эстергом, Секешфехервар), но также и в отсутствии у представителей курии княгини характерных предикатов (*Ruthenus*, *Orros/us* и др.), по которым можно было бы попытаться установить их земельную (этническую или религиозную) принадлежность.

Ключевые слова: Грифина Ростиславовна, Лешек Черный, Русь, польские земли, Пясты, Рюриковичи, Бела IV, Кунегунда Ростиславовна, Пржемысл Оттокар II, Чехия.

The article is dedicated to the unexplored problem of the reconstruction of the hypothetical Ruthenian curia of the Princess from Ryuryk dynasty married with a West-European rulers. The author has tried (on the exemplar of the daughter of the former Galician Prince Rostyslav Mykhaylovych – Griffina, or Agrippina, which has very well documented in the Polish and Czech sources) to show the verisimilar Ruthenian environment before the marriage of Dux of Seradz Lestko Niger. It's very difficult problem, because she was married not from Rus', but from Hungarian Machva or one of capital Hungarian centre (Esztergom, Székesfehérvár), when her father resided like dominus since 1247. The representatives of Griffila's curia hasn't any Ruthenian predicates, names or any specifications, which could help to reconstruct their hypothetical land, religion or ethnic membership.

Keywords: Griffina the daughter of Rostyslav Mykhaylovych, Lestko Niger, Ruthenia, the Polish lands, Piasts, Ryuryk dynasty, Bela IV, Cunegundis the daughter of Rostyslav Mykhaylovych, Przemysl Ottocarus II, Czech Kingdom.